

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра політичних наук і права

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до проведення практичних занять та організації самостійної й
індивідуальної роботи з навчальної дисципліни**

«Цивільний захист в закладах освіти»

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність 013 Початкова освіта

Розробник: кандидат політичних наук,
доцент, доцент кафедри політичних
наук і права Каменчук Т.О.

УДК 355.58:37

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 11 від 26.03.2026 року)*

Рецензенти:

Шестакова М.В. - кандидат хімічних наук, доцент, доцент кафедри «Безпека життєдіяльності, екологія і хімія» Одеського національного морського університету

Дишель Г.О. - старший викладач кафедри біології та здоров'я збережувальних технологій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Каменчук Т.О. Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної й індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Цивільний захист в закладах освіти» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузь знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальність 013 Початкова освіта. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2026. 52 с.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної й індивідуальної роботи з навчальної дисципліни «Цивільний захист в закладах освіти» містять навчально-тематичний план практичних занять, завдання до практичних занять, питання для обговорювання, закріплення й перевірки знань здобувачів, питання та завдання для самостійного опрацювання певної частини курсу, творчо-аналітичні завдання, приблизну тематику індивідуальних навчально-дослідних завдань та методичні рекомендації щодо їх виконання, тестові завдання, питання до заліку, а також систему оцінювання щодо форм поточного та підсумкового контролю з поясненнями, список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	6
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	11
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ	33
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ	37
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ	38
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	50

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна «Цивільний захист в закладах освіти» є обов'язковою складовою підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти та спрямована на формування системних знань щодо організації та функціонування системи цивільного захисту, забезпечення безпечного освітнього середовища, захисту учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій.

Метою викладання навчальної дисципліни «Цивільний захист в закладах освіти» є формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань і практичних навичок щодо реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, організації заходів безпеки в закладах освіти, оцінювання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, планування заходів щодо їх попередження та ліквідації наслідків, а також забезпечення готовності до дій у кризових умовах.

У рекомендаціях висвітлено основні завдання до практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи здобувачів зазначеного профілю відповідно до сучасних тенденцій освітньо-наукового процесу в закладі вищої освіти.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати:

- нормативно-правову базу України у сфері цивільного захисту;
- структуру та завдання Єдиної державної системи цивільного захисту;
- організацію цивільного захисту в закладах освіти;
- види надзвичайних ситуацій та їх класифікацію;
- основи планування заходів щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації;

- порядок проведення евакуаційних заходів та укриття учасників освітнього процесу;
- заходи щодо забезпечення пожежної, техногенної та радіаційної безпеки;
- алгоритми дій керівника та персоналу закладу освіти у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- організацію надання домедичної допомоги постраждалим.

Вміти:

- аналізувати небезпеки та оцінювати ризики виникнення надзвичайних ситуацій у закладі освіти;
- розробляти документацію з питань цивільного захисту;
- планувати заходи щодо підвищення рівня безпеки учасників освітнього процесу;
- організовувати евакуаційні заходи та укриття в захисних спорудах;
- діяти відповідно до встановлених алгоритмів у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- застосовувати засоби індивідуального та колективного захисту;
- надавати домедичну допомогу постраждалим;
- проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу з питань безпеки життєдіяльності та цивільного захисту.

РОЗДІЛ 1.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	денна форма навчання
1	<i>Семінар. «Цивільний захист у закладах освіти»</i>	2
2	<i>Семінар «Планування дій у надзвичайних ситуаціях у школі»</i>	2
3	<i>Семінар «Поведінка учнів і вчителів у разі пожежі»</i>	2
4	<i>Дискусія «Перша долікарська допомога у надзвичайних ситуаціях»</i>	2
5	<i>Дебати з елементами кейс-стаді, інтерактивними вправами та груповою роботою «Захист населення від наслідків техногенних катастроф».</i>	2
6	<i>Дискусія «Безпека під час воєнних дій та терористичних загроз»</i>	2
7	<i>Практикум «Організація евакуації та укриття у навчальному закладі»</i>	2
8	<i>Семінар «Роль учителя початкових класів у формуванні культури безпеки учнів»</i>	2
9	<i>Дискусія «Європейський досвід цивільного захисту в освіті»</i>	2
10	<i>Практикум «Підсумкова лекція. Практичні навички та готовність до дій у надзвичайних ситуаціях.»</i>	2
	Усього:	20

Усі форми проведення практичних занять передбачають дискусію зі сформульованих питань, з'ясування виділених термінів і понять, обговорення доповідей, рефератів і виконаних практичних завдань. Головними вимогами є формування власного погляду на певні науково-методологічні підходи, сучасні принципи й прикладні методи дослідження, оцінка їх евристичної

значимості й придатності для з'ясування складних політико-трансформаційних процесів в Європі

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів є однією з головних форм освітнього процесу. Глибоке розуміння питань багато в чому залежить саме від самостійної роботи. Самостійна робота здобувачів спрямована на те, щоб здобувач був не лише пасивним споживачем знань, але й активним їх творцем, котрий вміє сформулювати проблему, аналізувати шляхи її розв'язання, що передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей, розвиток вмій творчого застосування вже набутих знань. Тож, мета організації самостійної роботи здобувачів полягає у інтенсифікації вивчення матеріалу, стимулюванні здобувачів до опрацювання додаткових матеріалів з різних джерел, розвитку пізнавальних здібностей, творчої активності.

Самостійна робота здобувачів передбачає:

1. Опрацювання лекційного матеріалу.
2. Самостійне опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі.
3. Роботу з науковою літературою та першоджерелами, підручниками та періодичною літературою.
4. Виконання теоретичних та творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни.
5. Позааудиторну роботу – участь в обговореннях важливих та актуальних питань на науково-практичних конференціях, науково-практичних семінарах, круглих столах.
6. Підготовка до модульного контролю та екзамену;
7. Консультації викладачів

Консультативна допомога здобувачу надається у таких формах:

- особиста зустріч викладача і студента за графіком консультацій

(П'ятниця 15.00-17.00);

- листування за допомогою електронної пошти (kamenchuk.to@pdpu.edu.ua);
- відеозустріч, аудіоспілкування або чат консультації, за домовленістю ініціативи здобувача (-ів) вищої освіти, індивідуальні – Viber Telegram, групові – ZOOM, Teams 365 в робочі дні.

Кожен із зазначених компонентів вимагає від здобувачів активної та цілеспрямованої самостійної роботи. Важливо, щоб студенти під час навчання дотримувалися принципів ефективного вивчення та організації свого часу. Викладач на початку курсу проводить вступну сесію, щоб ознайомити студентів з вимогами і очікуваннями, зокрема тих, хто навчається за індивідуальним графіком.

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу і забезпечує глибше оволодіння матеріалом поза аудиторними заняттями. Час, виділений на самостійну роботу, регулюється навчальним планом.

Завдання для самостійної роботи спрямовані на уникнення поверхневого засвоєння матеріалу і механічного запам'ятовування фактів. Щоб отримати позитивну оцінку, студент має не лише демонструвати знання, але й уміти вирішувати конкретні наукові завдання, аналізувати та структурувати інформацію, шукати нестандартні підходи на основі самостійно здобутих даних, формулювати і обстоювати власні думки. Це, передусім, включає самостійне вивчення навчальних, наукових і довідкових матеріалів. Рекомендується вести записи, які можуть бути як у традиційному, так і в електронному форматі або у вигляді презентацій. Такий підхід сприяє глибшому засвоєнню матеріалу і дозволяє зберігати інформацію у зручному для подальшого використання вигляді. Рівень виконання самостійних завдань враховується при підрахунку підсумкових оцінок за змістовими модулями дисципліни.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
		денна форма навчання	
1	Цивільний захист у закладах освіти. Організація безпечного освітнього	4	Поточна перевірка

	середовища, роль керівництва, педагогічного колективу та учнів у забезпеченні безпеки.		якості виконання практичних завдань,
2	Планування дій у надзвичайних ситуаціях у школі. Алгоритм евакуації, укриття, оповіщення учасників освітнього процесу; розробка планів реагування на надзвичайні ситуації.	4	усне опитування, залік
3	Поведінка учнів і вчителів у разі пожежі. Пожежна безпека в навчальному закладі, користування первинними засобами пожежогасіння, евакуаційні маршрути.	4	
4	Захист населення від наслідків техногенних катастроф. Радіаційна, хімічна, біологічна безпека. Основні заходи захисту та дії вчителя в разі загрози.	4	
5	Перша долікарська допомога у надзвичайних ситуаціях. Прийоми зупинки кровотечі, допомога при опіках, втраті свідомості, травмах; особливості надання допомоги дітям.	4	
6	Безпека під час воєнних дій та терористичних загроз. Алгоритм дій під час повітряної тривоги, обстрілу; організація укриття; правила поведінки дітей у кризових умовах.	4	
7	Організація евакуації та укриття у навчальному закладі. Практичне відпрацювання дій під час сигналів оповіщення; відповідальність адміністрації та педагогів.	4	
8	Роль учителя початкових класів у формуванні культури безпеки учнів. Педагогічні підходи, виховні технології, співпраця з батьками, інтеграція теми	4	

	безпеки в освітній процес.		
9	Міжнародний досвід цивільного захисту в освіті. Кращі практики шкільної безпеки у країнах Європи та світу; адаптація міжнародних моделей до українського контексту.	4	
10	Практичні навички та готовність до дій у надзвичайних ситуаціях. Аналіз навчальних результатів, оцінка сформованих компетентностей, рекомендації щодо удосконалення системи цивільного захисту в закладах освіти.	4	
		40	

РОЗДІЛ 2.**ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ****Практичне заняття 1. Семінар
«Цивільний захист у закладах освіти»****План заняття:**

1. Поняття цивільного захисту: сутність, мета та основні завдання у сфері освіти.
2. Нормативно-правове забезпечення цивільного захисту в Україні та його реалізація в закладах освіти.
3. Організація системи цивільного захисту в навчальному закладі: структура, сили та засоби.
4. Повноваження керівника закладу освіти як начальника цивільного захисту.
5. Підготовка учасників освітнього процесу до дій у надзвичайних ситуаціях.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає сутність цивільного захисту як складової національної безпеки держави?
2. Які основні нормативно-правові акти регламентують організацію цивільного захисту в закладах освіти?
3. Які структурні елементи системи цивільного захисту створюються в закладі освіти?
4. Які функції виконує керівник закладу освіти у сфері цивільного захисту?
5. Які основні форми підготовки учнів і педагогічних працівників до дій у надзвичайних ситуаціях?
6. Як здійснюється взаємодія закладу освіти з органами місцевого самоврядування та службами реагування?

Питання до роздумів:

1. Чи відповідає сучасний стан цивільного захисту в закладах освіти сучасним безпековим викликам?
2. Яку роль відіграє культура безпеки у формуванні готовності до дій у надзвичайних ситуаціях?
3. Що є більш важливим для ефективного функціонування системи цивільного захисту: матеріально-технічне забезпечення чи підготовка персоналу?
4. Яким чином умови воєнного стану змінили підходи до організації безпечного освітнього середовища?

Методика проведення семінару:

- Семінар проводиться у формі проблемно-аналітичної дискусії з елементами групової роботи.
- Студенти заздалегідь опрацьовують законодавчі та нормативні документи у сфері цивільного захисту.
- Учасники об'єднуються у малі групи та отримують завдання змоделювати систему цивільного захисту умовного закладу освіти.
- Кожна група презентує результати роботи (5–7 хв.), після чого відбувається загальне обговорення.
- Викладач підсумовує відповіді, акцентує увагу на типових помилках та практичному значенні організації цивільного захисту.

Практичні завдання:

1. Аналітична таблиця

Складіть таблицю

«Організація цивільного захисту у закладі освіти»

Елемент системи цивільного захисту	Основні завдання	Відповідальні особи	Документація
Керівник цивільного захисту	Загальне керівництво, прийняття рішень	Директор	Наказ про організацію ЦЗ

Елемент системи цивільного захисту	Основні завдання	Відповідальні особи	Документація
Комісія з питань НС	Планування заходів	Адміністрація	План роботи
Евакуаційна комісія	Проведення евакуації	Педагогічні працівники	План евакуації
Ланка оповіщення	Інформування учасників освітнього процесу	Черговий персонал	Схема оповіщення
Медична ланка	Надання домедичної допомоги	Медичний працівник	Журнал інструктажів

2. Групова робота:

Поділіться на групи та змоделюйте систему цивільного захисту для умовного закладу освіти.

Визначте:

- структуру управління;
- склад формувань цивільного захисту;
- функції кожного елемента;
- порядок взаємодії під час надзвичайної ситуації;
- перелік необхідної документації.

Після презентацій результатів проведіть порівняльний аналіз моделей.

3. Міні-кейс:

У закладі освіти відсутні:

- план евакуації
- інструкції щодо дій у разі надзвичайних ситуацій
- система оповіщення

Проаналізуйте ситуацію та визначте:

1. Першочергові управлінські рішення.
2. Необхідні організаційні заходи.
3. Документацію, яку потрібно розробити.
4. Терміни реалізації заходів.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Дайте визначення поняття «цивільний захист».
2. Охарактеризуйте основні принципи цивільного захисту.
3. Визначте структуру Єдиної державної системи цивільного захисту.
4. Які документи з питань цивільного захисту повинні бути у закладі освіти?
5. Які форми навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях використовуються в Україні та країнах Європи?

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Складіть схему управління цивільним захистом у закладі освіти.
2. Напишіть доповідь на тему: «Безпечне освітнє середовище як складова державної політики».
3. Підготуйте презентацію (5–7 слайдів) «Організація цивільного захисту у країнах Європи».

Практичне заняття 2. Семінар

«Планування дій у надзвичайних ситуаціях у школі»

План заняття:

1. Поняття планування у сфері цивільного захисту: мета, завдання та принципи.
2. Структура плану реагування на надзвичайні ситуації у закладі освіти.
3. Алгоритми дій учасників освітнього процесу під час різних видів надзвичайних ситуацій.
4. Організація системи оповіщення та інформування у школі.
5. Проведення навчальних тренувань і контроль готовності закладу освіти до дій у НС.

Питання до обговорення:

1. Що включає поняття «план реагування на надзвичайні ситуації» у закладі освіти?
2. Які структурні розділи повинен містити план дій у НС?
3. Як розподіляються функціональні обов'язки між адміністрацією та педагогічним персоналом під час НС?
4. Які сигнали оповіщення застосовуються у закладах освіти?
5. Які особливості планування дій у разі пожежі, техногенної аварії або воєнної загрози?
6. Як здійснюється перевірка ефективності плану реагування?

Питання до роздумів:

1. Чи може існувати універсальний план реагування для всіх видів надзвичайних ситуацій?
2. Яке значення має психологічна підготовка учнів і педагогів під час планування заходів безпеки?
3. Чи впливає регулярність навчальних тренувань на зменшення паніки під час реальної НС?
4. Як поєднати вимоги безпеки та безперервність освітнього процесу?

Методика проведення семінару:

- Семінар проводиться у форматі аналітичного обговорення з елементами групового моделювання.
- Студенти заздалегідь ознайомлюються зі структурою типового плану реагування на НС.
- Групи отримують різні сценарії надзвичайних ситуацій (пожежа, повітряна тривога, витік газу, відключення електроенергії).
- Кожна група розробляє фрагмент плану реагування та презентує його (5–7 хв.).
- Після презентацій проводиться загальне обговорення, викладач акцентує увагу на сильних і слабких сторонах запропонованих рішень.

Практичні завдання:

1. Аналітична таблиця

Складіть таблицю

«Структура плану реагування на надзвичайні ситуації у закладі освіти»

Розділ плану	Зміст	Відповідальні	Особливості реалізації
Загальні положення	Мета та завдання	Директор	Відповідність законодавству
Система оповіщення	Порядок інформування	Черговий	Сигнали, канали зв'язку
Алгоритм дій	Покрокові інструкції	Персонал	Чіткість формулювань
Евакуація	Маршрути, місце збору	Евакуаційна комісія	Безпечність шляхів
Контроль виконання	Перевірки, тренування	Адміністрація	Регулярність

2. Групова робота:

- Поділіться на групи та розробіть план дій для однієї з ситуацій:
- Пожежа у навчальному кабінеті
- Повітряна тривога
- Підозрілий предмет у приміщенні
- Раптове відключення електроенергії

Визначте:

1. Алгоритм дій вчителя.
2. Дії адміністрації.
3. Порядок оповіщення.
4. Організацію евакуації або укриття.
5. Подальші кроки після ліквідації загрози.

Після презентації результатів проведіть порівняльний аналіз.

3. Міні-кейс:

Під час навчального процесу оголошено сигнал «Повітряна тривога». Частина учнів перебуває у спортивній залі, частина — у їдальні, інші — на подвір'ї школи.

Проаналізуйте ситуацію та визначте:

1. Послідовність дій педагогічних працівників.
2. Порядок евакуації та укриття.
3. Способи запобігання паніці.
4. Дії після відбою тривоги.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання для самостійного опрацювання:

1. Визначте поняття «план реагування на надзвичайні ситуації».
2. Які етапи планування заходів цивільного захисту?
3. Які основні вимоги до організації системи оповіщення у школі?
4. Які форми навчальних тренувань застосовуються у закладах освіти?
5. Як здійснюється контроль готовності закладу освіти до дій у НС?

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Розробіть фрагмент плану евакуації для навчального закладу.
2. Напишіть доповідь на тему «Планування як основа ефективного реагування на надзвичайні ситуації».
3. Підготуйте презентацію (5–7 слайдів): «Алгоритм дій педагогічного працівника під час надзвичайної ситуації».

Практичне заняття 3. Семінар

«Поведінка учнів і вчителів у разі пожежі»

План заняття:

1. Основні причини виникнення пожеж у закладах освіти.
2. Нормативні вимоги щодо пожежної безпеки у школі.
3. Алгоритм дій учнів і педагогічних працівників у разі пожежі.

4. Організація евакуації та правила безпечної поведінки під час пожежі.
5. Використання первинних засобів пожежогасіння.

Питання до обговорення:

1. Які основні причини виникнення пожеж у закладах освіти?
2. Які обов'язки педагогічних працівників щодо забезпечення пожежної безпеки?
3. Яким повинен бути порядок дій у разі виявлення пожежі?
4. Як організовується евакуація учнів різного віку?
5. Які правила користування вогнегасником?
6. Які типові помилки допускаються під час пожежі?

Питання до роздумів:

1. Чому паніка є головною небезпекою під час пожежі?
2. Чи достатньо лише теоретичних знань для ефективної евакуації?
3. Як сформувати у дітей навички безпечної поведінки?
4. Яку роль відіграє класний керівник під час пожежі?

Методика проведення семінару:

- Семінар проводиться у формі ситуаційного аналізу.
- Студенти отримують сценарії пожеж у різних приміщеннях школи.
- Групи розробляють алгоритм дій та презентують його.
- Викладач демонструє навчальні відеоматеріали та аналізує типові помилки.
- Проводиться підсумкова рефлексія.

Практичні завдання:

1. Аналітична таблиця

«Алгоритм дій у разі пожежі»

Етап	Дії вчителя	Дії учнів	Відповідальні
Виявлення пожежі	Повідомити адміністрацію	Повідомити вчителя	Черговий
Оповіщення	Організувати клас	Підготуватися до евакуації	Адміністрація

Етап	Дії вчителя	Дії учнів	Відповідальні
Евакуація	Вивести учнів	Рухатися без паніки	Евакуаційна комісія
Збір	Перевірити наявність учнів	Повідомити про відсутніх	Класний керівник

2. Групова робота:

Розробіть план евакуації для:

- початкової школи
- старшої школи

Визначте:

- маршрути руху
- місце збору
- відповідальних осіб
- порядок перевірки наявності учнів

3. Міні-кейс:

Пожежа виникла під час уроку в кабінеті хімії.

Проаналізуйте:

1. Дії вчителя.
2. Дії учнів.
3. Порядок евакуації.
4. Використання засобів пожежогасіння.

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Причини пожеж у навчальних закладах.
2. Види вогнегасників та їх застосування.
3. План евакуації: структура.
4. Правила поведінки у задимленому приміщенні.
5. Організація протипожежних тренувань.

II. Творчі завдання:

1. Розробіть пам'ятку для учнів «Правила поведінки під час пожежі».
2. Підготуйте презентацію «Пожежна безпека у школі».
3. Напишіть доповідь «Профілактика пожеж у закладах освіти».

Практичне заняття 4. Дискусія

«Перша долікарська допомога у надзвичайних ситуаціях»

План заняття:

1. Поняття та принципи надання домедичної допомоги.
2. Оцінка стану постраждалого.
3. Алгоритм надання допомоги при кровотечах.
4. Допомога при втраті свідомості, опіках, переломах.
5. Вміст аптечки та її використання.

Питання до обговорення:

1. У чому полягає відмінність між домедичною та медичною допомогою?
2. Які перші дії при виявленні постраждалого?
3. Як визначити наявність дихання та пульсу?
4. Які види кровотеч існують та як їх зупинити?
5. Які помилки найчастіше допускаються при наданні допомоги?

Питання до роздумів:

1. Чи повинен кожен педагог володіти навичками домедичної допомоги?
2. Чи потрібно навчати цьому учнів?
3. Яка роль психологічної готовності у наданні допомоги?

Методика проведення дискусії:

- Обговорення проблемних питань у форматі «відкритого кола».
- Робота з реальними ситуаціями.
- Відпрацювання алгоритму допомоги у парах.
- Підсумкова рефлексія: «Що я зможу зробити у реальній ситуації?»

Практичні завдання:

1. Порівняльна таблиця

«Види кровотеч та способи їх зупинки»

Вид кровотечі Ознаки Спосіб допомоги

2. Ситуаційні завдання:

Проаналізуйте та запропонуйте алгоритм дій:

- учень знепритомнів на уроці
- поріз із сильною кровотечею
- термічний опік

3. Практичний блок:

Складіть чек-лист: «Послідовність надання домедичної допомоги»

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Алгоритм первинного огляду постраждалого.
2. Серцево-легенева реанімація.
3. Допомога при травмах.
4. Вміст аптечки.
5. Безпека рятувальника.

II. Творчі завдання:

1. Розробіть інструкцію «Домедична допомога у школі».
2. Підготуйте презентацію «Алгоритм СЛР».
3. Напишіть есе «Значення домедичної допомоги у сучасному суспільстві».

Практичне заняття 5. Дебати з елементами кейс-стаді, інтерактивними вправами та груповою роботою

«Захист населення від наслідків техногенних катастроф»

План заняття:

1. Поняття техногенної катастрофи та її класифікація.
2. Основні джерела техногенної небезпеки в Україні та Європі.
3. Наслідки техногенних аварій для населення та освітнього середовища.
4. Засоби та способи захисту населення в умовах техногенних катастроф.

5. Роль закладів освіти у підготовці до дій у разі техногенної небезпеки.

Питання до обговорення:

1. Які техногенні загрози є найбільш актуальними для України?
2. Які наслідки техногенних катастроф для здоров'я людей та довкілля?
3. Які засоби індивідуального та колективного захисту використовуються?
4. Які дії населення при хімічній або радіаційній аварії?
5. Яку роль відіграє інформування населення у зменшенні наслідків катастроф?

Питання до роздумів:

1. Чи можна повністю запобігти техногенним катастрофам?
2. Що є ефективнішим — технічні засоби захисту чи підготовка населення?
3. Як Чорнобильська катастрофа вплинула на формування сучасної системи цивільного захисту?
4. Чи готові сучасні заклади освіти до техногенних загроз?

Методика проведення заняття:

- Студенти об'єднуються у дві команди для проведення дебатів.
- Кожна команда отримує позицію для аргументації:
- «Головним фактором безпеки є технічне оснащення та системи контролю»
- «Головним фактором безпеки є підготовка населення та культура безпеки»
- Перед дебатами групи працюють із кейсом (аналіз техногенної катастрофи).
- Відбуваються виступи команд (5–7 хв.).
- Секція запитань та контраргументів. • Підсумкове голосування та рефлексія.

Практичні завдання:

1. Порівняльна таблиця

Техногенні катастрофи та їх наслідки»

Катастрофа	Причини	Наслідки	Заходи захисту
Чорнобильська аварія			
Хімічна аварія			

Катастрофа   Причини Наслідки Заходи захисту

Аварія на транспорті

2. Кейс-аналіз:

Проаналізуйте ситуацію:

На хімічному підприємстві стався витік небезпечної речовини.

Визначте:

1. Можливі наслідки.
2. Дії адміністрації школи.
3. Дії учнів і персоналу.
4. Засоби захисту.

3. Інтерактивна вправа:

Складіть алгоритм дій населення при: радіаційній аварії, хімічному зараженні

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Класифікація техногенних катастроф.
2. Основні вражаючі фактори.
3. Засоби захисту населення.
4. Режими радіаційного захисту.
5. Дії при сигналі «Хімічна небезпека».

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Підготуйте доповідь «Уроки Чорнобильської катастрофи».
2. Розробіть пам'ятку для населення.
3. Створіть презентацію «Техногенні загрози в Україні».

Практичне заняття 6. Дискусія

«Безпека під час воєнних дій та терористичних загроз»

План заняття:

1. Характеристика сучасних воєнних загроз.
2. Правила поведінки під час обстрілів та повітряної тривоги.
3. Алгоритм дій при виявленні підозрілих предметів.
4. Мінна безпека.

5. Інформаційна безпека в умовах війни.

Питання до обговорення:

1. Які основні небезпеки виникають під час воєнних дій?
2. Як правильно діяти під час сигналу «Повітряна тривога»?
3. Які правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів?
4. Як організовується укриття учасників освітнього процесу?
5. Яка роль учителя у збереженні психологічної рівноваги дітей?

Питання до роздумів:

1. Чи змінилося розуміння безпеки в умовах війни?
2. Як навчати дітей правилам мінної безпеки?
3. Чи готове суспільство до тривалого життя в умовах загроз?
4. Яке значення має інформаційна гігієна?

Методика проведення дискусії:

- Формат «відкритого мікрофона».
- Обговорення реальних ситуацій.
- Робота у малих групах із подальшою презентацією рішень.
- Підсумкова рефлексія: «Мій алгоритм дій під час небезпеки».

Практичні завдання:

1. Аналітична таблиця

«Алгоритм дій під час воєнної загрози»

Ситуація	Дії вчителя	Дії учнів	Особливості
Повітряна тривога			
Обстріл			
Підозрілий предмет			

2. Ситуаційне завдання:

Учні перебувають на перерві на подвір'ї школи — оголошено сигнал «Повітряна тривога».

Визначте:

1. Послідовність дій.

2. Порядок укриття.
3. Способи запобігання паніці.

3. Групова робота:

Розробіть пам'ятку:

«Правила мінної безпеки для учнів»

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Види сучасних воєнних загроз.
2. Захисні споруди та їх призначення.
3. Мінна безпека.
4. Психологічна безпека дітей.
5. Інформаційна гігієна.

II. Творчі завдання:

1. Напишіть доповідь «Освіта в умовах війни: виклики безпеки».
2. Підготуйте презентацію «Алгоритм дій під час повітряної тривоги».
3. Розробіть інструкцію для учнів щодо поведінки під час обстрілу.

Практичне заняття 7. Практикум

«Організація евакуації та укриття у навчальному закладі»

План заняття:

1. Поняття евакуації та її види.
2. Захисні споруди цивільного захисту та вимоги до них.
3. План евакуації закладу освіти: структура та зміст.
4. Алгоритм дій учасників освітнього процесу під час евакуації.
5. Організація перебування в укритті.

Питання до обговорення:

1. Які існують види евакуації?
2. Які основні вимоги до плану евакуації?
3. Як визначаються евакуаційні маршрути?
4. Які правила поведінки під час евакуації?

5. Як організовується життєдіяльність учасників освітнього процесу в укритті?

Питання до роздумів:

1. Чи всі заклади освіти мають реальну можливість організувати безпечну евакуацію?
2. Що є складнішим — евакуація чи укриття?
3. Які фактори впливають на швидкість евакуації?
4. Яка роль вчителя під час евакуації молодших школярів?

Методика проведення практикуму:

- Основний акцент — виконання практичних завдань
- Студенти працюють із реальними схемами навчальних закладів (або змодельованими)
- Виконують розрахунок часу евакуації.
- Розробляють маршрут руху
- Створюють чек-лист дій.
- Презентують готові рішення.
- Проводиться колективний аналіз помилок.

Практичні завдання:

1. Розробка плану евакуації

На основі схеми навчального закладу:

Визначте:

- основні та запасні виходи
- напрямки руху
- місце збору
- відповідальних осіб

2. Аналітична таблиця

«Організація евакуації у закладі освіти»

Етап евакуації   Основні дії   Відповідальні   Можливі труднощі

3. Ситуаційне завдання:

Евакуація проводиться у зимовий період.

Проаналізуйте:

1. Додаткові ризики.
2. Особливості одягу учнів.
3. Порядок дій після виходу із приміщення.

Практичне завдання:

Складіть чек-лист:

«Правила перебування в укритті для учнів»

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Види захисних споруд.
2. Вимоги до укриттів.
3. Евакуаційні знаки та їх значення.
4. Організація обліку евакуйованих.
5. Особливості евакуації дітей.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Розробіть пам'ятку «Евакуація під час надзвичайної ситуації».
2. Підготуйте презентацію «Захисні споруди цивільного захисту».
3. Складіть алгоритм дій класного керівника під час евакуації.

Практичне заняття 8. Круглий стіл

«Роль учителя початкових класів у формуванні культури безпеки учнів»

План заняття:

1. Поняття культури безпеки та її складові.
2. Психолого-педагогічні особливості навчання молодших школярів правилам безпеки.
3. Інтеграція питань безпеки в освітній процес початкової школи.
4. Методи та форми формування безпечної поведінки дітей.
5. Взаємодія школи та сім'ї у формуванні культури безпеки.

Питання для обговорення (виступів учасників круглого столу):

1. Чому формування культури безпеки потрібно починати з початкової школи?

2. Які методи навчання є найбільш ефективними для молодших школярів?
3. Яку роль відіграє особистий приклад учителя?
4. Як залучити батьків до формування безпечної поведінки дітей?
5. Які сучасні освітні технології сприяють формуванню культури безпеки?

Питання до роздумів:

1. Чи достатньо уроків «Основ здоров'я» для формування культури безпеки?
2. Як навчати дітей без залякування?
3. Чи можна сформувати стійкі навички безпеки через гру?
4. Якою має бути модель «безпечної школи»?

Методика проведення круглого столу:

- Інша логіка роботи — не групи, а індивідуальні позиції
- Кожен студент готує короткий виступ (3–5 хв.).
- Обговорення проходить за принципом рівності учасників.
- Модератор (викладач) спрямовує дискусію.
- Формується спільна резолюція круглого столу.
- Проводиться підсумкова рефлексія.

Практичні завдання:

1. Аналітична таблиця

«Методи формування культури безпеки у початковій школі»

Метод   Форма реалізації   Очікуваний результат

2. Педагогічна ситуація:

Розробіть фрагмент уроку для 2 класу:

«Правила безпечної поведінки під час пожежі»

3. Творче завдання:

Складіть модель:

«Безпечне освітнє середовище у початковій школі»

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Сутність культури безпеки.

2. Вікові особливості молодших школярів.
3. Форми роботи з батьками.
4. Інтерактивні методи навчання.
5. Компетентнісний підхід у формуванні безпеки.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Розробіть пам'ятку для батьків.
2. Напишіть доповідь «Учитель як носій культури безпеки».
3. Підготуйте презентацію «Ігрові технології навчання безпеки».

Практичне заняття 9. Дискусія

«Європейський досвід цивільного захисту в освіті»

План заняття:

1. Загальні підходи до організації цивільного захисту в країнах Європи.
2. Моделі безпечного освітнього середовища в європейських школах.
3. Система підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях у країнах ЄС.
4. Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні безпеки освіти.
5. Можливості впровадження європейського досвіду в Україні.

Питання до обговорення:

1. Які основні принципи цивільного захисту в країнах Європейського Союзу?
2. Які заходи безпеки є обов'язковими для європейських шкіл?
3. Як організовується підготовка учнів до дій у надзвичайних ситуаціях?
4. Яку роль відіграє держава у фінансуванні безпеки освіти?
5. Які елементи європейського досвіду можна впровадити в Україні вже сьогодні?

Питання до роздумів:

1. Чому європейські школи приділяють значну увагу практичним тренуванням?
2. Чи можлива повна адаптація європейських моделей безпеки до українських реалій?
3. Що є ключовим — фінансування чи культура безпеки?
4. Які зміни у системі освіти України необхідні для досягнення європейських стандартів безпеки?

Методика проведення дискусії:

- Студенти заздалегідь готують інформаційні повідомлення про систему цивільного захисту в окремих країнах (Фінляндія, Німеччина, Польща, Швеція, Франція).
- Робота проходить у форматі модерованої дискусії.
- Кожен виступ супроводжується запитаннями та коротким обговоренням.
- Після обміну думками формується узагальнена модель «Безпечна школа європейського типу».
- Підсумкова рефлексія: визначення можливостей імплементації досвіду.

Практичні завдання:

1. Порівняльна таблиця

«Цивільний захист у закладах освіти: європейський досвід»

Країна	Особливості організації	Підготовка учнів	Що можна впровадити в Україні
Фінляндія			
Німеччина			
Польща			
Швеція			

2. Аналітичне завдання:

Складіть модель: «Безпечна школа за європейськими стандартами»

Визначте:

- матеріально-технічне забезпечення
- підготовку персоналу
- систему навчання учнів
- взаємодію з місцевими службами

3. Міні-кейс:

У школі планується впровадження європейських стандартів безпеки.

Проаналізуйте:

1. Які зміни потрібно здійснити?

2. Які ресурси необхідні?
3. Які труднощі можуть виникнути?

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Основні принципи цивільного захисту в країнах ЄС.
2. Система підготовки населення у Фінляндії.
3. Безпечне освітнє середовище в Німеччині.
4. Досвід Польщі щодо навчання дітей безпеки.
5. Роль громад у забезпеченні безпеки.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Напишіть доповідь «Європейські стандарти безпеки в освіті».
2. Підготуйте презентацію «Безпечна школа: досвід ЄС та України».
3. Розробіть дорожню карту впровадження європейського досвіду у вітчизняному закладі освіти.

Практичне заняття 10. Практикум

«Підсумкове заняття. Практичні навички та готовність до дій у надзвичайних ситуаціях»

План заняття:

1. Оцінювання рівня готовності закладу освіти до дій у НС.
2. Комплексний алгоритм дій при виникненні надзвичайної ситуації.
3. Взаємодія учасників освітнього процесу під час НС.
4. Надання домедичної допомоги.
5. Самоаналіз та корекція дій.

Питання до обговорення:

1. Які складові готовності закладу освіти до дій у НС?
2. Як оцінити ефективність проведених тренувань?
3. Які навички є ключовими для педагогічного працівника?
4. Які типові помилки виникають під час реагування?
5. Як формується особиста готовність до дій у кризових умовах?

Питання до роздумів:

1. Чи достатньо теоретичних знань для ефективних дій у НС?
2. Які компетентності є найважливішими для сучасного педагога?
3. Чи готовий я особисто діяти в екстремальній ситуації?

Методика проведення практикуму:

- Комплексне моделювання надзвичайної ситуації
- Студенти об'єднуються у команди.
- Кожна команда отримує сценарій надзвичайної ситуації: (пожежа, повітряна тривога, травмування учня, виявлення підозрілого предмета)
- Відпрацьовується повний алгоритм дій.
- Проводиться оцінювання правильності дій.
- Самоаналіз та взаємоаналіз.

Практичні завдання:

1. Комплексний кейс:

У закладі освіти виникла надзвичайна ситуація (за сценарієм викладача).

Необхідно:

1. Організувати оповіщення.
2. Провести евакуацію або укриття.
3. Надати домедичну допомогу постраждалому.
4. Забезпечити облік учнів.

2. Аналітична таблиця

«Оцінювання готовності до дій у НС»

Критерій Рівень готовності Проблеми Шляхи вдосконалення

3. Практичне завдання:

Складіть індивідуальний план: «Моя готовність до дій у надзвичайних ситуаціях»

Завдання для самостійної роботи:

I. Питання:

1. Критерії оцінювання готовності до дій у НС.

2. Професійні компетентності педагога у сфері безпеки.
3. Психологічна готовність до дій у кризових умовах.
4. Аналіз типових помилок.
5. Шляхи вдосконалення системи підготовки.

II. Творчо-аналітичні завдання:

1. Напишіть доповідь «Моя роль у забезпеченні безпеки освітнього середовища».
2. Підготуйте презентацію «Готовність закладу освіти до дій у надзвичайних ситуаціях».
3. Розробіть чек-лист для педагогічних працівників.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ

Відповідно до навчального плану, кожен студент має виконати індивідуальне науково-дослідне завдання.

Індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ) є важливою складовою навчального процесу, спрямованою на розвиток самостійного мислення, аналітичних навичок та здатності до наукового дослідження. Виконання таких завдань дозволяє студентам глибше зануритися в тематику дисципліни, розвинути навички критичного аналізу та самостійного пошуку інформації. Це не лише сприяє закріпленню теоретичних знань, але й допомагає студентам застосовувати їх на практиці, що є важливим аспектом підготовки кваліфікованих фахівців.

ІНДЗ є видом позааудиторної самостійної роботи, яка виконується студентами під керівництвом викладача. Ці завдання сприяють закріпленню теоретичних знань, отриманих під час лекцій та семінарів, а також розвитку практичних навичок у дослідженні конкретних проблемних питань. Вони допомагають студентам навчитися самостійно планувати свою роботу, ефективно використовувати час та ресурси, а також розвивати навички наукового письма та презентації результатів дослідження.

Мета ІНДЗ

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни. Виконання ІНДЗ сприяє розвитку навичок самостійної роботи, критичного мислення та здатності до наукового аналізу.

Завдання ІНДЗ

1. Поглиблення теоретичних знань з дисципліни.
2. Розвиток навичок самостійного пошуку та аналізу інформації.
3. Формування вмінь критичного мислення та наукового аналізу.
4. Розвиток навичок підготовки наукових доповідей та презентацій.
5. Вироблення вмінь систематизації та узагальнення отриманих знань.

Структура ІНДЗ

ІНДЗ складається з кількох основних частин, які забезпечують логічну послідовність викладення матеріалу та повноту розкриття теми:

1. Вступ: короткий огляд теми, обґрунтування її актуальності та мети дослідження.
2. Теоретична частина: огляд основних теоретичних положень, що стосуються теми дослідження.
3. Аналітична частина: аналіз зібраної інформації, виявлення основних тенденцій та закономірностей.
4. Дослідна (проектна) частина: опис проведених досліджень, експериментів або проектних розробок.
5. Висновки: узагальнення результатів дослідження, формулювання основних висновків та рекомендацій.
6. Перелік використаної літератури: список джерел, використаних під час підготовки ІНДЗ.
7. Додатки: додаткові матеріали, які ілюструють результати дослідження (графіки, таблиці, діаграми тощо).

Критерії оцінювання ІНДЗ

Оцінювання ІНДЗ проводиться за такими критеріями:

- Самостійність виконання: ступінь самостійності студента у виконанні завдання.
- Логічність і послідовність викладення матеріалу: чіткість та логічність структури роботи.
- Повнота розкриття теми: глибина та повнота аналізу обраної теми.
- Обґрунтованість висновків: аргументованість та обґрунтованість зроблених висновків.
- Використання джерел: якість та різноманітність використаних джерел інформації.
- Якість оформлення: відповідність роботи вимогам до оформлення наукових робіт.

Рекомендації щодо виконання ІНДЗ

1. Планування роботи: розподіліть час на виконання кожного етапу роботи, враховуючи дедлайни.
2. Пошук інформації: використовуйте різноманітні джерела інформації (книги, статті, інтернет-ресурси).
3. Аналіз інформації: критично оцінюйте знайдену інформацію, виділяйте основні положення та тенденції.
4. Написання роботи: дотримуйтесь логічної структури роботи, чітко формулюйте думки та висновки.
5. Оформлення роботи: дотримуйтесь вимог до оформлення наукових робіт, звертайте увагу **на правильність цитування та оформлення списку літератури.**

Підсумки

Виконання ІНДЗ є важливим етапом у навчальному процесі, який сприяє розвитку наукових та дослідницьких навичок студентів. Результати виконання ІНДЗ можуть бути представлені на практичному занятті або подані викладачу для перевірки.

Оцінювання індивідуальних завдань проводять за 10 бальною шкалою.

Результати виконання ІНДЗ можуть бути викладені на практичному занятті з відповідної теми, або представлені викладачу для перевірки.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА

№ з/п	Завдання	Кількість годин
1	Організація цивільного захисту в закладах освіти України.	
2	Нормативно-правове забезпечення цивільного захисту у сфері освіти.	
3	Єдина державна система цивільного захисту: структура та функції.	
4	Планування дій у надзвичайних ситуаціях у закладі освіти.	
5	Система оповіщення та інформування в навчальному закладі.	
6	Організація евакуації учасників освітнього процесу.	
7	Захисні споруди цивільного захисту та їх використання в освітніх установах.	
8	Пожежна безпека у школі: профілактика та алгоритм дій.	
9	Первинні засоби пожежогасіння та правила їх використання.	
10	Домедична допомога в умовах надзвичайних ситуацій.	
11	Алгоритм серцево-легеневої реанімації.	
12	Техногенні катастрофи та їх вплив на освітнє середовище.	
13	Радіаційна та хімічна безпека в системі цивільного захисту.	
14	Мінна безпека та правила поведінки з вибухонебезпечними предметами.	
15	Безпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.	
16	Психологічна безпека дітей під час надзвичайних ситуацій.	
17	Роль учителя у формуванні культури безпеки учнів.	
18	Інтерактивні методи навчання дітей правилам безпечної поведінки.	
19	Європейський досвід організації цивільного захисту в освіті.	
20	Концепція «Безпечна школа» в умовах сучасних викликів	
	Разом	10

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів

інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

копіювання;

перефразування;

компіляція;

використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Дайте визначення поняття «цивільний захист».
2. Основні завдання цивільного захисту в Україні.
3. Структура Єдиної державної системи цивільного захисту.
4. Принципи організації цивільного захисту.
5. Нормативно-правове забезпечення цивільного захисту у закладах освіти.
6. Повноваження керівника закладу освіти у сфері цивільного захисту.
7. Організація цивільного захисту в навчальному закладі.
8. План реагування на надзвичайні ситуації: структура та зміст.
9. Види надзвичайних ситуацій та їх класифікація.
10. Організація системи оповіщення у закладі освіти.
11. Порядок проведення евакуації учасників освітнього процесу.
12. Вимоги до плану евакуації.
13. Основні причини виникнення пожеж у закладах освіти.
14. Алгоритм дій учнів і вчителів у разі пожежі.
15. Первинні засоби пожежогасіння та правила їх використання.

16. Правила поведінки у задимленому приміщенні.
17. Види кровотеч та способи їх зупинки.
18. Послідовність надання домедичної допомоги постраждалому.
19. Алгоритм проведення серцево-легеневої реанімації.
20. Надання допомоги при переломах, опіках та втраті свідомості.
21. Дії населення у разі радіаційної небезпеки.
22. Дії населення у разі хімічної небезпеки.
23. Засоби індивідуального та колективного захисту.
24. Правила поведінки під час сигналу «Повітряна тривога».
25. Мінна безпека та правила поводження з вибухонебезпечними предметами.
26. Захисні споруди цивільного захисту та їх призначення.
27. Організація перебування учасників освітнього процесу в укритті.
28. Формування культури безпеки в освітньому середовищі.
29. Психологічна підготовка учнів до дій у надзвичайних ситуаціях.
30. Європейський досвід організації цивільного захисту в закладах освіти.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання за різними видами роботи.

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 -балів	Здобувач не володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань, ніколи не задає питання, незацікавлений у вивченні матеріалу; відповідь на запитання невпевнена, хаотична або відсутня. Систематично відсутнє рішення практичних завдань.
	1-4 бал	Здобувач володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, показує слабе знання понятійного апарату та невміння працювати з джерелами

		інформації. Відповідь містить суттєві помилки у визначенні понять.
	5-8 балів	Здобувач активно працює на практичному занятті. Вільно володіє програмним матеріалом, демонструє розуміння та засвоєння матеріалу, набуті навички та вміння самостійно опрацьовувати матеріал, вести пошук необхідної наукової інформації, ставити і розв'язувати наукові проблеми, розмірковувати, робити власні висновки. В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Уміє розмірковувати, робити власні висновки. Вміє сформулювати своє ставлення до певної проблеми, теми; висловлює власні міркування, наводить доцільні приклади; вміє знаходити найбільш адекватні форми розв'язання суперечностей; активно, дуже добре працює в парі/групі/команді; здатний публічно представити матеріал у вигляді презентації, відповідей на запитання тощо. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання..
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач виконує більшість видів практичних завдань і самостійної роботи. Виконання завдань характеризується повнотою з декількома помилками суттєвого характеру.

	2 бали	Здобувач виконує всі види практичних завдань і самостійної роботи. Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань, успішно, комплексно вирішує поставлені завдання. Виконання завдань характеризується повнотою з декількома помилками не суттєвого характеру
	3 бали	Здобувач виконує всі види практичних завдань і самостійної роботи. Вміє застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань. Бездоганно, творчо розв'язує типові, комбіновані й нестандартні задачі різними способами, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат Вміє самостійно опрацьовувати матеріал, вести пошук необхідної наукової інформації, зокрема й електронної, аналізувати й передавати її.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання (<i>доповідь</i>)	0 балів	Доповідь не якісна, тема не розкрита, не вірно визначені об'єкт, предмет і гіпотеза дослідження, метод не відповідає тематиці та поставленій задачі, теоретичний аналіз відсутній, автор(ка) не в змозі презентувати матеріал в аудиторії. Презентація не зараховується тому що є плагіатом або запозичена з мережі Інтернет
	1 бал	Зміст доповіді не відповідає плану, інформація не точна або пропущена, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, відсутні висновки та узагальнення і внутрішня логічна послідовність. Доповідь не є результатом творчої праці. Проблема не розкрита або дана інформація не в контексті завдання. Доповідь не відображає зміст роботи, автор(ка) не володіє предметом дослідження. Виконані завдання частково є результатом власної оригінальної роботи. Не продемонстровано аналіз і редагування згенерованого ШІ тексту, не застосовано критичне мислення, не оцінюються

		<p>доречність, точність та надійність отриманої інформації. Презентація повністю не відповідає вимогам щодо обсягу, оформлення та викладу змісту, багато її частин не має відношення до теми дослідження. Презентація здається випадковою, нашвидку зробленою, чи незакінченою. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості та нерозуміння теми. За змістом і структурою доповідь і презентація не відповідають вимогам і фаху. Оформлення і мова суттєво не відповідають академічним стандартам. Не вказано, які частини були створені за допомогою ШІ. Не надано опис процесу взаємодії з генеративним ШІ, включаючи використані запити та методи обробки отриманих результатів генерації. Презентація здається випадковою, нашвидку зробленою, чи незакінченою. Наявні значні фактичні помилки, незрозумілості та нерозуміння теми. Оформлення тексту доповіді і презентації має суттєві недоліки. Або презентація відсутня. Автор(ка) не може презентувати матеріал в аудиторії, не може відповісти на питання від аудиторії.</p>
2 -3 бали		<p>Доповідь не дуже якісна, не опрацьована актуальність теми, теоретичний аналіз дано описово, змістовний матеріал представлений схематично, тема не розкрита, частина значимої інформації відсутня, робота не відповідає обсягу, її оформлення не відповідає вимогам. Автором(кою) представлено власну позицію за даною проблематикою на побутовому рівні без аргументації, висновки є нелогічними і необґрунтованими, творчий підхід відсутній. Виконані завдання частково є результатом власної оригінальної роботи. Не продемонстровано аналіз і редагування згенерованого ШІ тексту, не застосовано критичне мислення, не оцінюються доречність, точність та</p>

	<p>надійність отриманої інформації. Надано фрагментарний опис процесу взаємодії з генеративним ШІ, включаючи використані запити та методи обробки отриманих результатів генерації. У виконанні презентації наявні суттєві недоліки і є окремі недоліки у її оформленні. Побудова презентації не дає чіткого уявлення про тему дослідження. Презентація погано організована, без творчих знахідок, багато необхідних елементів пропущені. В ній не визначені ключові положення, інформація не точна, на більшість запитань не можливо знайти відповідь. За змістом і структурою презентація не відповідає вимогам, відсутня логіка. Оформлення і мова мають суттєві недоліки щодо відповідності академічним стандартам. Автор(ка) не впевнено презентує матеріал в аудиторії, губиться у відповідях на питання від аудиторії, відповіді на запитання фрагментарні, або відсутні.</p>
4-5 балів	<p>Доповідь задовільна, загалом відповідає вимогам, теоретичний аналіз містить неточності, змістовний матеріал представлений схематично, проблема розкрита при формальному використанні фахових термінів, наявні ознаки компіляції, відсутні узагальнення. Порушена логіка представленого матеріалу. Деякі висновки є нелогічними і необґрунтованими. Власна думка не достатньо аргументована фактами, творчий підхід відсутній. Виконані завдання частково є результатом власної оригінальної роботи. Частково продемонстровано теоретичний аналіз згенерованого ШІ тексту, але не представлено навички його редагування, не застосовано критичне мислення, не оцінюються доречність, точність та надійність отриманої інформації. Наочні матеріали представлені в презентації мають фрагментований характер й не відображають зміст передбачуваного дослідження. За змістом і структурою</p>

		<p>доповідь і презентація є логічні й фахові, але частково не відповідають вимогам. Оформлення і мова частково не відповідають академічним стандартам. Не завжди вказано, які частини були створені за допомогою ШІ. Автор(ка) не впевнено презентує матеріал в аудиторії, губиться у відповідях на питання від аудиторії.</p>
6-7 балів		<p>Доповідь якісна із незначними порушеннями, опрацьована актуальність теми. Представлено власну точку зору при розкритті проблеми. Проблема розкрита з використанням сучасного аналітичного і методологічного інструментарію, основних термінів і понять у контексті відповіді (теоретичні зв'язки й обґрунтування не присутні або явно не простежуються). Дано аргументацію своєї думки з опорою на факти, є творчий підхід. Проте наукове обґрунтування виконано схематично, позиція автора(ки) і наукові/навчальні тексти формально узгоджені, зустрічається порушення логіки викладу. Аналіз літературних джерел зроблений поверхнево, інколи відсутні узагальнення, наукова полеміка, авторські висновки, посилання на першоджерела. Виконані завдання є результатом власної оригінальної роботи. Проведено інтерпретаційний аналіз і редагування згенерованого ШІ тексту, застосовано критичне мислення, але не оцінюються доречність, точність та надійність отриманої інформації. Презентація виконана з дотриманням академічних вимог. У цілому, за змістом і структурою доповідь і презентація відповідають вимогам, логічні, фахові. Оформлення і мова відповідають академічним стандартам. Наявні вказівки, які частини були створені за допомогою ШІ. Автор(ка) впевнено презентує матеріал в аудиторії, але губиться у відповідях на питання від аудиторії.</p>

	8-9	<p>Доповідь якісна, актуальність теми повністю розкрита із зазначенням невирішених раніше аспектів, правильно визначені об'єкт і предмет власного дослідження, метод відповідає тематиці та поставленій задачі. Автор(ка) демонструє вміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, працювати з літературними джерелами, в логічній послідовності проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань, формулювати висновки за темою дослідження. Представлено власну точку зору (позицію, ставлення) при розкритті проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, з обґрунтуваннями, з достатнім використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Власна думка аргументована фактами, є творчий підхід. Виконані завдання є результатом власної оригінальної роботи. Презентація виконана самостійно і відповідає встановленим академічним вимогам, тема розкрита, усі її частини містять важливі твердження за темою дослідження, відображає глибокий пошук при дослідженні та застосування навичок мислення високого рівня, привертає увагу аудиторії, але має в основі декілька ключових положень, які не повністю розкривають тему дослідження, мають місце окремі недоліки не принципового характеру у виконанні презентації та її оформленні. Автор(ка) вільно презентує матеріал в аудиторії, впевнено відповідає на питання від аудиторії, але подекуди може припускатися незначних помилок. Доповідь і презентація підготовлені без використання ІІІ, але його застосування було здійснено для пошуку джерел, що містять позиції та думки вчених про напрями та способи вирішення поставленого завдання (з обов'язковим посиланням на відповідні джерела).</p>
--	-----	--

	10 балів	<p>Подана у доповіді інформація чітка і зрозуміла. Автор(ка) демонструє вміння використовувати у дослідженні сучасний аналітичний і методологічний інструментарій, творчий підхід, самостійність, оригінальність в опрацюванні матеріалу. Відображена світоглядна позиція автора(ки), його/її погляд на сутність проблеми. Проблема розкрита на теоретичному рівні, у зв'язках і з обґрунтуваннями, з точним і повним використанням фахових термінів і понять у контексті відповіді. Робота логічна, послідовна, композиційно чітка. Дано аргументацію своєї думки з опорою на реальні факти, узагальнення і висновки дозволяють чітко визначити авторську позицію. Доповідь логічна, повна, стисла, проілюстрована бездоганно оформленими наочними матеріалами. Відповіді на запитання правильні, стислі, аргументовані. Презентація виконана самостійно і відповідає змісту темі дослідження; хід дослідження представлений чітко, структуровано і логічно; тему розкрито повно й різнобічно; дотримані всі вимоги щодо технічного й естетичного оформлення роботи й орфографічного стандарту. У презентації відображено глибоке розуміння та усвідомлення матеріалу, творчий підхід до поставлених задач. Малюнки, фото, анімації – у кількості, виправданій змістом презентації. Робота виконана творчо і самостійно. Презентація характеризується оригінальністю. Доповідь і презентація підготовлені без використання ШІ.</p>
Підсумкова контрольна робота (тест)	0	Здобувач менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – не достатній рівень знань
	1 -2 бали	Здобувач не менше ніж на 30% завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	3-4 бали	Здобувач не менше ніж на 50% завдань надав правильну відповідь – початковий

		рівень знань
	5-6 балів	Здобувач на 51% - 70% завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	7-8 балів	Здобувач на 71% - 90% завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	9-10 балів	Здобувач на 91% - 100% завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань

На практичному занятті, під час презентації ІНДЗ/практичних завдань здобувач за умови використання ІІІ повинен надати короткий коментар: як саме він його використовував? Що вдалося, а що було неточним? Як він оцінює його допомогу? (Це дозволяє побачити процес мислення, а не лише результат).

Критерії оцінювання підсумкового контролю

Для навчальної дисципліни «Цивільний захист в заходах освіти» навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку (не менше 60 балів). Кількість балів, необхідних для заліку, здобувач отримує під час участі у практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи та ІНДЗ.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90 – 100 А)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою, логікою та аргументованістю. Володіє культурою економічних досліджень. Має міцні знання з мікроекономіки та макроекономіки. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в

	питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 B)	Здобувач вільно володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом на підставі вивченої основної літератури, аргументовано висловлює свої думки, виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою. Володіє культурою економічних досліджень. Має міцні знання з мікроекономіки та макроекономіки
Добре (74-81 C)	Здобувач добре володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом БЖД та ЦЗ як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, але не аргументовано висловлює свої думки, не завжди виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Усні відповіді відрізняються впевненістю, повнотою, але не логікою та аргументованістю.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач частково володіє навчальним матеріалом, передбаченим робочою програмою дисципліни. Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо БЖД та ЦЗ несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії.
Незадовільно (35 – 59 FX)	Здобувач недостатньо володіє навчальним матеріалом і науково-понятійним апаратом БЖД та ЦЗ як науки на підставі вивченої основної та додаткової літератури, не аргументовано висловлює свої думки, не виявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи.

Незадовільно (0 – 34 F)	Здобувач не володіє навчальним матеріалом з курсу, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Виконує завдання частково, потребує постійної допомоги викладача. Не усвідомлює мету навчальної діяльності.
-------------------------	--

Засоби оцінювання та методи діагностування результатів навчання

Оцінювання: індивідуальне опитування, колективна співбесіда, перевірка виконання практичних завдань, завдань для самостійної роботи, презентація результатів індивідуальної роботи, перевірка виконаних контрольних робіт, залік.

Демонстрування результатів навчання: усні доповіді, дискусія, робота в парах, робота в команді, презентація результатів самостійної та індивідуальної роботи з використанням ІІІ.

Форми поточного і підсумкового контролю Розподіл балів, які отримують здобувачі за результатами поточного і підсумкового контролю (залік).

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота)			ІНДЗ	Підсумкова контроль на робота	Сума
Теми	Бали	Разом	0-10	0-10	0-100
Тема 1	0-8	0-80			
Тема 2	0-8				
Тема 3	0-8				
Тема 4	0-8				
Тема 5	0-8				
Тема 6	0-8				
Тема 7	0-8				
Тема 8	0-8				
Тема 9	0-8				
Тема 10	0-8				

Шкала оцінювання за всіма видами контролю (для заліку):

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ESTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	зараховано
82-89	B	зараховано

74–81	C	зараховано
64–73	D	
60–63	E	
35–59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

- Робоча програма з навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності».
- Методичні рекомендації до виконання індивідуального завдання та самостійної роботи. 2026р.
- Опорний конспект лекцій;
- Лекції-презентації.
- Силабус.
- Ілюстративні матеріали.
- Ситуативні завдання; вправи; тести.

Забезпечення навчання осіб з особливими освітніми потребами

Метою інклюзивного навчання в Університеті Ушинського є забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Левченко О. Г., Землянська О. В., Праховнік Н. А., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : підручник. Київ : Каравела, 2021. 268 с. ISBN 978-966-8019-50-5.
2. Михайлов В. М., Олефіренко В. І., Глущенко О. В. Цивільна безпека : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2021. 304 с.
3. Коврегін В. В., Федорчак О. В. Організація управління цивільним захистом на регіональному рівні : навч. посіб. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. 224 с.
4. Лещенко О. Я., Труш О. О., Коврегін В. В. та ін. Цивільний захист у забезпеченні національної безпеки України: сучасний стан та напрями розвитку : монографія. Київ : ІДУ НД ЦЗ, 2021. 348 с.
5. Андрієнко М. В., Домбровська С. М., Азаренко С. А. та ін. Державне управління у сфері цивільного захисту : монографія. Київ : ІДУ НД ЦЗ, 2024. 286 с.
6. Організація та методика навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях : навч.-метод. посіб. Київ : ІДУ НД ЦЗ, 2022. 210 с.
7. Домбровська С. М., Кобилянський О. В., Кобилянська І. М. Цивільний захист у системі публічного управління та адміністрування : навч. посіб. Харків : НУЦЗУ, 2020.
8. Концепція безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти. Київ : МОН України, 2022.

Додаткова література

1. Коваль О. А. Безпека життєдіяльності та цивільний захист : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 336 с.
2. Гончаренко О. М. Публічне управління у сфері цивільного захисту : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2023. 240 с.

3. Психологічна підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях : навч. посіб. Харків : НУЦЗУ, 2020.
4. Tierney K. Disasters: A Sociological Approach. Cambridge : Polity Press, 2019.
5. Alexander D. Natural Disasters. London : Routledge, 2018.
6. Coombs W. T., Laufer D. Global Crisis Management. London : Routledge, 2022.
7. Haddow G., Bullock J., Coppola D. Introduction to Emergency Management. 7th ed. Amsterdam : Elsevier, 2021.
8. Kapucu N., Özerdem A. Managing Emergencies and Crises. Burlington : Jones & Bartlett Learning, 2023.
9. Perry R., Lindell M. Preparedness for Emergency Response. Hoboken : Wiley, 2021.

Міжнародні звіти та аналітичні джерела

1. UNESCO. Disaster Risk Reduction in Education Systems: Global Perspectives. Paris : UNESCO, 2021.
2. United Nations Office for Disaster Risk Reduction. Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction 2022. Geneva : UNDRR, 2022.
3. OECD. Strengthening the Resilience of Education Systems. Paris : OECD Publishing, 2023.
4. World Bank. Education and Disaster Risk Management. Washington : World Bank, 2021.
5. European Commission. Disaster Resilience Goals Roadmap. Brussels : European Commission, 2023.

Нормативно-правові акти

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Закон України «Про освіту».
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту».

4. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту».
5. Правила пожежної безпеки в Україні.
6. Рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо організації безпечного освітнього середовища (2022–2026).